

Agnieszka Dąbrowska

**TKANINY I PROJEKTY TKANIN ŻAKARDOWYCH
ZOFII MATUSZCZYK-CYGAŃSKIEJ – NOWE NABYTKI
DO KOLEKЦИИ PAMIĄTEK PO WARSZTATACH
TKACKICH SPÓŁDZIELNI ARTYSTÓW „ŁAD”**

W 2010 roku Muzeum Warszawy zakupiło dzięki wsparciu Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego spuściznę po Warsztatach Tkackich Spółdzielni Artystów „Ład”. Przejęcie jej do zbiorów Muzeum pozwoliło na ocalenie zabytków zagrożonych degradacją i rozproszeniem. W 2012 roku, dzięki następnej dotacji MKiDN, część tego zbioru poddano konserwacji. Do zakupionych pamiątek dołączono wkrótce blisko 50 nowych obiektów: tkanin i próbek tkanin, pozyskanych jako dary osób prywatnych.

W 2017 roku zakupiono kolejną partię ładowskich tkanin i projektów tkanin żakardowych, ponownie – dzięki dofinansowaniu przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Są to tkaniny i projekty tkanin żakardowych autorstwa Zofii Matuszczyk-Cygańskiej².

- 1 Por. A. Dąbrowska, M. Gryc, M. Siwińska, *Dary i nabytki Działu Rzemiosła Artystycznego i Pamiątek Historycznych*, „Almanach Muzealny”, 2013, t. 7, s. 357-358. Zabytki zostały wpisane do księgi inwentarzowej zbiorów Muzeum Warszawy jako zbiór wydzielony Manufaktury „Ład” pod numerami inwentarzowymi MHW 1/Ł - MHW 1788/Ł.
- 2 Zadanie: Zakup kolekcji tkanin i projektów tkanin żakardowych. Dofinansowanie zadania ze środków pozostających w dyspozycji ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego w ramach priorytetu Kolekcje Muzealne 2017. Nabytki zostały wpisane do inwentarza muzealiów MW pod numerami: MHW 1845/ Ł - MHW 1859/ Ł.

W zgromadzonym w Muzeum Warszawy zbiorze zabytków związanych z wytwarzaniem łądowskich tkanin żakardowych jest obecnie ponad 1800 pozycji inwentarzowych. Są to urządzenia tkackie, projekty, rysunki techniczne, łańcuchy kart żakardowych, próbki tkanin w różnych koloryzacjach, wreszcie przykłady wielkoformatowych żakardowych tkanin dekoracyjnych.

Działalność warszawskiej Spółdzielni Artystów „Ład” jest jednym z najciekawszych zjawisk w sztuce polskiej XX wieku³. W 2016 roku minęła dziewięćdziesiąta rocznica jej powstania i dwudziesta zakończenia działalności. Spółdzielnia powstała w Warszawie w 1926 roku z inicjatywy profesorów i studentów Szkoły Sztuk Pięknych. Członkowie spółdzielni projektowali m.in. meble, tkaniny, ceramikę. Z „Ładem” współpracowali najwybitniejsi przedstawiciele rozwiązanych w 1926 roku Warsztatów Krakowskich, a także artyści Warszawskiej Szkoły Sztuk Pięknych. W Spółdzielni działały pracownie, w których pod okiem projektantów pracowali rzemieślnicy. W latach międzywojennych przygotowywano tam projekty wyposażenia wnętrz ważnych instytucji państwowych: ambasad, konsulatów, ministerstw. W czasie wojny znaczna część dokumentacji i dorobku „Ładu” uległa zniszczeniu. W 1945 roku reaktywowano go jako Spółdzielnię Pracy Architektury Wnętrz, którą w 1950 roku podporządkowano Cepelii. „Ład” ostatecznie rozwiązano w 1996 roku.

Ładowskie tkaniny, a zwłaszcza żakardy, zalicza się do kanonu arcydzieł polskiego wzornictwa⁴. Kardynalną rolę w upowszechnieniu tej tkaniny, podniesieniu jej walorów artystycznych należy przypisać Lucjanowi Kintopfowi (1898–1979)⁵. Kontynuatorami byli uczniowie Kintopfa i artyści, którzy podjęli współpracę z „Ładem” w latach powojennych⁶.

Zofia Matuszczyk-Cygańska (1915–2011), artystka malarka⁷ i projektantka tkanin⁸, w latach 1950–1954 pełniła obowiązki kierownika artystycznego warsztatów tkackich „Ładu”. W zbiorach Muzeum Warszawy mamy liczne projekty i rysunki techniczne jej tkanin (59 pozycji inwentarzowych). Ten zbiór uzupełniają próbki tkanin wykonanych według tych projektów oraz odpowiadające im łańcuchy kart żakardowych. W 2017

3 Por. *Spółdzielnia Artystów Ład 1926–1996*, Warszawa 1998; *Rzeczy niepospolite. Polscy projektanci XX wieku*, red. Cz. Frejlich, Kraków 2013.

4 To zagadnienie zostało omówione w rozprawie doktorskiej H. Bilewicz pt. *Tkaniny żakardowe Spółdzielni Artystów „Ład”. Kontekst ideowy i artystyczny*. To pierwsze monograficzne opracowanie tematu zawierające także dokumentację inwentaryzatorsko-katalogową. Por. <https://depotuw.ceon.pl/bitstream/handle/item/312/H.%20Bilewicz,%20streszczenie.pdf?sequence=5> [dostęp: 20 III 2017]. Por. H. Bilewicz, *Żakardy w „Ładzie”*, w: *Spółdzielnia Artystów...*, s. 180–248; *Lucjan Kintopf. Mistrz żakardu i jego uczniowie* [katalog wystawy], Łódź 2015; *Rzeczy niepospolite...*

5 Był współzałożycielem, członkiem zarządu oraz dyrektorem Spółdzielni Artystów „Ład” w latach 1926–1931 i 1936–1937.

6 *Lucjan Kintopf...*, s. 31–54; M. Nowakowska, *Lucjan Kintopf. Propanistwowý żakard*, w: *Rzeczy niepospolite...*, s. 112–121.

7 Por. rysunki artystki w zbiorach Muzeum Warszawy: MHW 29121, MHW 29122.

8 I. Huml, *W kręgu tkaniń*, w: *Sztuka przedmiotu – przedmiot sztuki*, Warszawa 2003, s. 226–227; H. Bilewicz, *Żakardy w „Ładzie”...*, s. 214.

roku do tego zestawu przybyło 15 nowych obiektów: tkanin i projektów tkanin żakardowych, pozyskanych dzięki dotacji Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Wartość zakupionych ostatnio tkanin podnosi fakt, że powstawały one z myślą o wnętrzach warszawskich gmachów użyteczności publicznej: Pałacu Kazimierzowskiego, Filharmonii Narodowej, Pałacu Kultury i Nauki, Grand Hotelu czy Teatru na Targówku.

Wśród zakupionych projektów są takie, które uzupełniają posiadaną już przez Muzeum dokumentację wzorów oraz, dodatkowo, sześć projektów nigdy niezrealizowanych żakardów. Zdobie je między innymi stylizowana sylwetka orła. Motyw ten obecny był w pracach „Ładu” od lat międzywojennych. Do kanonu arcydzieł polskiego designu zaliczamy żakardy Lucjana Kintopfa, dekorowane motywem orła w różnych wersjach⁹. Wśród powojennych projektantów „Ładu” motyw ten podejmowali, oprócz Zofii Matuszczyk-Cygańskiej, także Anna Śledziwska (w zbiorach MW tkanina żakardowa *Historyczna*, MHW 26531) czy Karina Szarras-Bandtke (w zbiorach MW tkanina żakardowa *Orły*, MHW 26529).

Przedstawione poniżej zestawienie nowych nabytków Muzeum Warszawy zostało uzupełnione odsyłaczami, które pozwolą połączyć je w zestawy z projektami, próbkami tkanin czy łańcuchami kart żakardowych z naszej kolekcji, dotyczącymi tych samych wzorów i obrazującymi proces produkcji tkaniny żakardowej.

Textiles and projects of jacquard fabrics by Zofia Matuszczyk-Cygańska – new acquisitions to the collection of souvenirs from the Loom at the „Ład” Artists’ Cooperative - summary

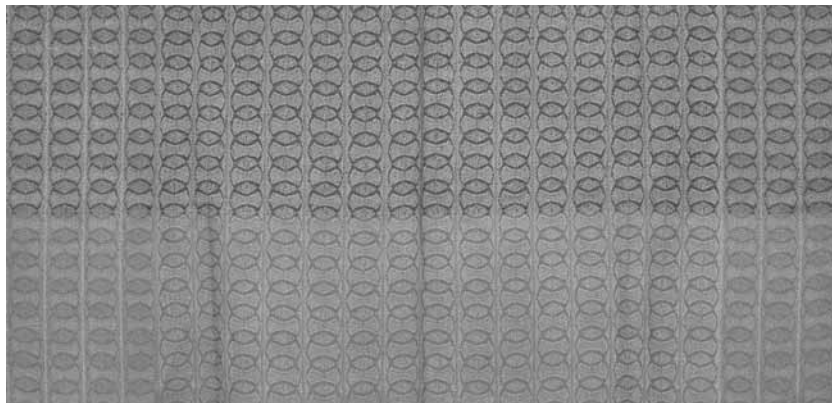
In 2010, thanks to the support of the Ministry of Culture and National Heritage, the Museum of Warsaw purchased the legacy of the Loom at the “Ład” Artists’ Cooperative. Acquisition of the collection by the Museum helped salvage the items otherwise threatened by degradation and dispersion. In 2017, more textile and projects of jacquard textiles from the “Ład” Coop was purchased, yet again owing to the financial grant from the Ministry. These are textiles and projects of jacquard textiles by Zofia Matuszczyk-Cygańska. Some of them were inspired by the interiors of Warsaw public-utility buildings.

Among the Museum of Warsaw collection of artefacts related to the production of jacquard textiles at “Ład” there are weaving units, projects, technical drawings, chains of jacquard cards, samples of textiles in various colours and, finally, examples of large-format jacquard decorative textiles.

Key words: „Ład” Artists’ Cooperative, jacquard, textile, design

9 Por. Lucjan Kintopf..., s. 8-11; H. Bilewicz, *Żakardy w „Ładzie”*..., s. 187-189.

Nowe nabytki do kolekcji pamiątek po Warsztatach Tkackich Spółdzielni Artystów „Ład”

1 Tkanina żakardowa, *kółka* / *Circles jacquard fabric*

proj. Zofia Matuszczyk-Cygańska, wyk. Spółdzielnia Artystów „Ład”, Warszawa, 1956 r., wys. 166 cm, szer. 90 cm, MHW 1855/Ł / design: Zofia Matuszczyk-Cygańska, production: „Ład” Artists’ Cooperative, Warsaw, 1956, height 166 cm, width 90 cm, MHW 1855/Ł

Tkanina z dekoracją w układzie pasowym, z motywem rzędów nachodzących na siebie okręgów; utrzymana w odcieniach beżu, brązu i oranżu.

Na rewersie naszywka atrybucyjna z odręcznym napisem flamastrem: ZOFIA MATUSZCZYK-CYGAŃSKA/WARSZAWA ul. ST. ZJEDNOCZONYCH /20 B m 65/ „KÓŁKA”.

Motyw ornamentalny stanowi powtórzenie fragmentu wzoru z tkaniny *Biegacz olimpijski*.

Por. w zbiorach MW: projekty MHW 231/Ł, MHW 232/Ł.

Por. poz. 6–8.

2 Tkanina żakardowa *Pałac Kazimierzowski* (inne nazwy: *Wieńce, Kazimierzowska*) / *Kazimierzowski Palace jacquard fabric* (other names: *Wreaths, Kazimierzowska*)

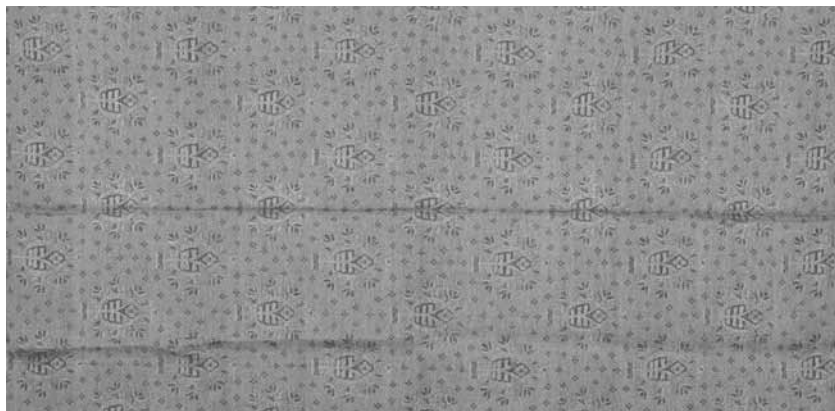
proj. Zofia Matuszczyk-Cygańska, wyk. Spółdzielnia Artystów „Ład”, Warszawa, 1952–1953 r., wys. 252 cm, szer. 80 cm, MHW 1856/Ł / design: Zofia Matuszczyk-Cygańska, production: „Ład” Artists’ Cooperative, Warsaw, 1952–1953, height 252 cm, width 80 cm, MHW 1856/Ł

Tkanina o rytmicznej kompozycji w układzie pasowym naprzemianległym, z motywem laurowych wieńców, rozdzielonych prowadzoną sinusoidalnie wicią roślinną; utrzymana w odcieniach ciepłego brązu, oliwkowej zieleni i różu.

Na rewersie naszywka atrybucyjna z pieczęcią tuszową: „ZOFIA MATUSZCZYK-CYGAŃSKA/ Nr Leg. / Z. P. A. P. 541/ Warszawa ul. Genewska 39” i odręcznym dopiskiem długopisem: „Pałac Kazimierzowski”.

Projekt powstał dla Rektoratu Uniwersytetu Warszawskiego z siedzibą w Pałacu Kazimierzowskim. Tkanina została również wykorzystana we wnętrzach Teatru Polskiego oraz Pałacu Kultury i Nauki w Warszawie.

Por. w zbiorach MW: projekty MHW 202/a-c/Ł, próbki tkanin MHW 1406/a-c/Ł.

3 Tkanina żakardowa *Filharmonia* / *Philharmonics* jacquard fabric

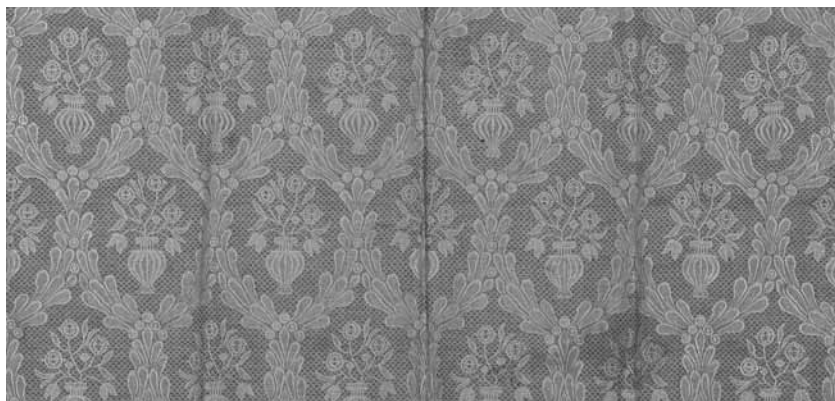
proj. Zofia Matuszczyk-Cygańska, wyk. Spółdzielnia Artystów „Ład”, Warszawa, 1954–1955 r., wys. 230 cm, szer. 143 cm, MHW 1857/Ł / design: Zofia Matuszczyk-Cygańska, production: „Ład” Artists’ Cooperative, Warsaw, 1954–1955, height 230 cm, width 143 cm, MHW 1857/Ł

Tkanina z rytmiczną dekoracją w układzie pasowym naprzemianległym, z motywami geometryczno-roślinnymi o kształcie zbliżonym do liścia ujętego wieńcem z ulistnionych gałązek; utrzymana w odcieniach oranżu, żółcień i brązu.

Na rewersie naszywka atrybucyjna z pieczęcią tuszową: „ZOFIA MATUSZCZYK-CYGAŃSKA/ Nr Leg. Z. P. A. P. 541/ W a r s z a w a / ul. Stanów Zjednoczonych 20 b m 65/ tel. 17-02-26” i odręcznym dopiskiem flamastrem „FILHARMONIA FILHARM[...]”.

Wzór opracowany dla odbudowywanej po wojnie Filharmonii Narodowej w Warszawie.

Por. w zbiorach MW: łańcuchy kart żakardowych: MHW 1032/Ł, MHW 1035/Ł, próbka tkaniny 1429/Ł.

4 Tkanina żakardowa *Wazony* (inna nazwa *Targówek*) / *Vases* jacquared fabric (other name: *Targówek*)

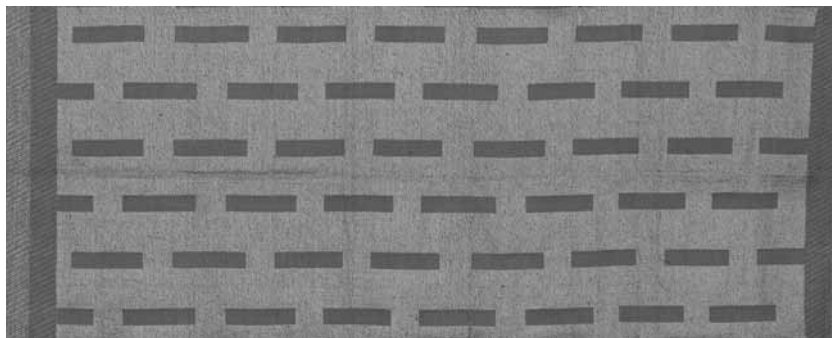
proj. Zofia Matuszczyk-Cygańska, wyk. Spółdzielnia Artystów „Ład”, Warszawa, 1956–1957 r., wys. 194 cm, szer. 128 cm, MHW 1858/Ł / design: Zofia Matuszczyk-Cygańska, production: „Ład” Artists’ Cooperative, Warsaw, 1956–1957, height 194 cm, width 128 cm, MHW 1858/Ł

Tkanina z motywem kraty z ulistnionych gałązek, z wazonami z bukietami, utrzymana w odcieniach oranżu i żółcień.

Na rewersie naszywka atrybucyjna z odręcznym napisem: „ZOFIA MATUSZCZYK-CYGAŃSKA/WARSZAWA ul. ST. ZJEDNOCZONYCH /20 B m 65”.

Tkanina zaprojektowana została do wnętrza Domu Kultury na Targówku w Warszawie (Teatr na Targówku).

W zbiorach MW: projekt 210/a-c/Ł, łańcuchy kart żakardowych 781/Ł, próbka tkaniny 1442/Ł.

5 Tkanina żakardowa *Grand Hotel* / *Grand Hotel jacquarded fabric*

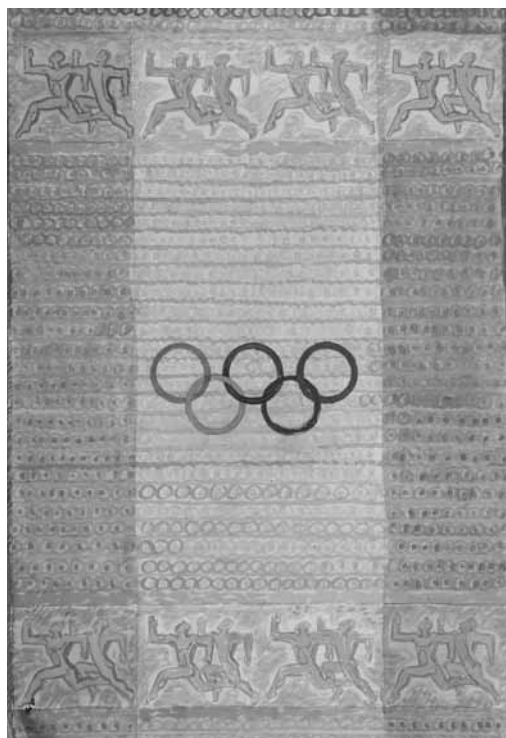
proj. Zofia Matuszczyk-Cygańska, wyk. Spółdzielnia Artystów „Ład”, Warszawa, 1957 r., wys. 254 cm, szer. 78 cm, MHW 1859/Ł / design: Zofia Matuszczyk-Cygańska, production: „Ład” Artists’ Cooperative, Warsaw, 1957, height 254 cm, width 78 cm, MHW 1859/Ł

Tkanina z dekoracją geometryczną; przy węższych krawędziach z poprzecznych błękitno-fioletowych pasów różnej szerokości, pośrodku z wąskich prostokątów w układzie pasowym naprzemianległym; utrzymana w odcieniach błękitu i fioletu.

Na rewersie naszywka atrybucyjna z pieczęcią tuszową: „ZOFIA MATUSZCZYK-CYGAŃSKA/ Nr Leg. Z. P. A. P. 541/ W a r s z a w a / ul. Stanów Zjednoczonych 20 b m 65/ tel. 17-02-26” i odręcznym dopiskiem flamastrem „GRAND HOTEL”.

Tkanina zaprojektowana jako kurtyna do wnętrza Grand Hotelu w Warszawie.

Por. w zbiorach MW: projekt MHW 213/a-c/Ł, tańcuch kart żakardowych MHW 770/Ł, próbki tkanin MHW 1443/a-b/ Ł.

6 Projekt tkaniny żakardowej *Koła olimpijskie* / *Olympic circles* project of a jacquard fabric

Akwarela, gwasz na brystolu naklejonym na tekturę, Zofia Matuszczyk-Cygańska, Warszawa, 1956 r., wys. 50 cm, szer. 34,7 cm [tektura: wys. 51,5 cm, szer. 62,7 cm], MHW 1845/Ł / watercolour, gouache on Bristol board attached to cardboard, Zofia Matuszczyk-Cygańska, Warsaw, 1956, height 50 cm, width 34,7 cm [cardboard: height 51,5 cm, width 62,7 cm], MHW 1845/Ł

Projekt tkaniny z pasową dekoracją z żółtymi sylwetkami lekkoatletów przy górnej i dolnej krawędzi, w części środkowej różowo-żółty geometryczny ornament z motywem rzędów nakładających się na siebie okręgów; z umieszczonymi centralnie barwnymi kołami olimpijskimi.

Jest to jeden z wariantów projektu tkaniny, znanej jako *Biegacz olimpijski*, *Olimpiada*, *Olimpijska*, *Biegacze*, zaprojektowanych w związku z Olimpiadą w 1956 roku.

Por. poz. 1, 7, 8.

7 Projekt uzupełnionej haftem tkaniny żakardowej *Biegacze* / *The Runners* project of a jacquard fabric complemented with embroidery

Akwarela, gwasz na brystolu, sklejonym z dwóch części, naklejonym na tekturę, Zofia Matuszczyk-Cygańska, Warszawa, 1956 r., wys. 46 cm, szer. 35 cm [tektura: wys. 47,6 cm, szer. 61,9 cm], MHW 1846/Ł / watercolour, gouache on Bristol board made of two layers, attached to cardboard, Zofia Matuszczyk-Cygańska, Warsaw, 1956, height 46 cm, width 35 cm [cardboard: height 47,6 cm, width 61,9 cm], MHW 1846/Ł

Projekt tkaniny z trzema biegnącymi poprzecznie pasami dekoracji z żółtymi sylwetkami lekkoatletów, w tle różowo-żółta geometryczna dekoracja z motywem rzędów nakładających się na siebie okręgów.

Na tekturze w prawym dolnym rogu napis: PROJEKT TKANINY „OLIMPIJSKIEJ” – ŻAKARD/ UZUPEŁNIANY HAFTEM -6 SETKA SKALA [...] / 26/ GODŁO „KISMET”.

Por. poz. 1, 6, 8.

8 Projekt tkaniny żakardowej *Motyw figuralny z tkaniny Biegacze* / *Project of a jacquard fabric Figural motif from the Runners textile*

Akwarela, gwasz na brystolu, Zofia Matuszczyk-Cygańska, Warszawa, 1956 r., wys. 50 cm, szer. 56,2 cm, MHW 1847/Ł / watercolour, gouache on Bristol board, Zofia Matuszczyk-Cygańska, Warsaw, 1956, height 50 cm, width 56,2 cm, MHW 1847/Ł

Projekt fragmentu tkaniny – dwie żółte sylwetki biegnących lekkoatletów na różowym tle.

Por. poz. 1, 6, 7.

9 Projekt tkaniny żakardowej *Orły* / *Project of a jacquard fabric Eagles*

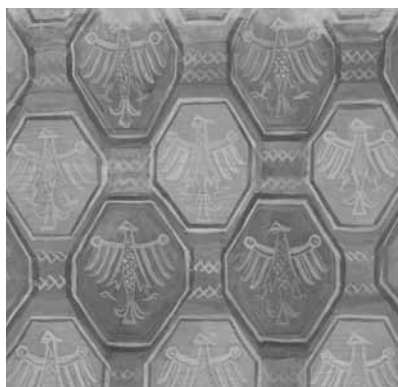
Akwarela, gwasz na brystolu, Zofia Matuszczyk-Cygańska, Warszawa, lata 60. XX w., wys. 48 cm, szer. 43,6 cm, MHW 1848/Ł / watercolour, gouache on Bristol board, Zofia Matuszczyk-Cygańska, Warsaw, 1960s, height 48 cm, width 43,6 cm, MHW 1848/Ł

Projekt tkaniny z motywem orłów wpisanych w ośmiokątne pola, w układzie naprzemianległym; kompozycja utrzymana w żółcieniach i różach.

Projekt przygotowany zapewne w związku z obchodami Tysiąclecia Państwa Polskiego.

Por. w zbiorach MW: MHW 246/Ł

Por. poz. 10-12, 14-15.

**10 Projekt tkaniny żakardowej
*Orły geometryczne / Project of a jacquard
fabric Geometrical eagles***

Akwarela, gwasz, kredka na brystolu, Zofia Matuszczyk-Cygańska, Warszawa, lata 60. XX w., wys. 38,2 cm, szer. 32,7 cm, MHW 1849/Ł / watercolour, gouache, crayon on Bristol board, Zofia Matuszczyk-Cygańska, Warsaw, 1960s, height 38,2 cm, width 32,7 cm, MHW 1849/Ł

Projekt tkaniny z motywem orłów wpi-
sanych w sześciokątne pola, w układzie
naprzemianległym; kompozycja utrzymana
w żółcieniach i różach.

Por. poz. 9, 11-12, 14-15.

**11 Projekt tkaniny żakardowej
*Orły geometryczne na fioletowym tle / Pro-
ject of a jacquard fabric Geometrical eagles
against purple background***

Akwarela, gwasz, kredka na brystolu, Zofia Matuszczyk-Cygańska, Warszawa, lata 60. XX w., wys. 25 cm, szer. 30,5 cm, MHW 1850/Ł / watercolour, gouache, crayon on Bristol board, Zofia Matuszczyk-Cygańska, Warsaw, 1960s, height 25 cm, width 30,5 cm, MHW 1850/Ł

Kompozycja ze zgeometryzowanych sylwe-
tek orłów w układzie naprzemianległym,
w odcieniach różu i fioletu.

Por. poz. 9-10, 12, 14-15.

**12 Projekt tkaniny żakardowej *Orzeł*
/ Project of a jacquard fabric *Eagles***

Gwasz na kalce, Zofia Matuszczyk-
Cygańska, Warszawa, lata 60. XX w.,
wys. 29,4 cm, szer. 24 cm, MHW 1851/Ł
/ gouache on tracing paper, Zofia Ma-
tusczyk-Cygańska, Warsaw, 1960s, height
29,4 cm, width 24 cm, MHW 1851/Ł

Wizerunek orła białego na czerwonym tle,
malowany drobnymi pociągnięciami pędzla.

Por. poz. 9-11, 14-15.

**13 Projekt tkaniny żakardowej *Ryby*
/ Project of a jacquard fabric *Fishes***

Kredka na brystolu, Zofia Matuszczyk-Cygańska, Warszawa, lata 60. XX w., wys. 50 cm, szer. 70 cm, MHW 1852/Ł / crayon on Bristol board, Zofia Matuszczyk-Cygańska, Warsaw, 1960s, height 50 cm, width 70 cm, MHW 1852/Ł

Projekt tkaniny żakardowej z motywem ryb, rozgwiazd, fal; utrzymany w odcieniach pomarańcza i zgniętej zieleni. W prawym rogu odręczny napis ołówkiem: PROJEKT TKANINY DEKORACYJNEJ/ NA ŻAKARD 400 „RYBY”/ Zofia Matuszczyk/ Cygańska

**14 Projekt tkaniny żakardowej *Orzeł*
/ Project of a jacquard fabric *Eagle***

Gwazd i ołówki na brystolu, Zofia Matuszczyk-Cygańska, Warszawa, lata 60. XX w., wys. 65 cm, szer 49,5 cm, MHW 1853/Ł / gouache and pencil on Bristol board, Zofia Matuszczyk-Cygańska, Warsaw, 1960s, height 65 cm, width 49,5 cm, MHW 1853/Ł

Zgeometryzowany wizerunek orła białego na czerwonym tle, wpisany w ornamentacyjną ramę.

Por. poz. 9–12, 15.

**15 Projekt tkaniny żakardowej *Orły i wieńce*
/ Project of a jacquard fabric *Eagles and Wreaths***

Akwarela, gwazd na bibułce naklejonej na brystol, Zofia Matuszczyk-Cygańska, Warszawa, lata 60. XX w., wys. 23, 4 cm, szer. 19,7 cm, MHW 1854/Ł / watercolour, gouache on tissue paper glued to Bristol board, Zofia Matuszczyk-Cygańska, Warsaw, 1960s, height 23, 4 cm, width 19,7 cm, MHW 1854/Ł

Stylizowane wizerunki orła białego i laurowych wieńców na czerwonym tle, w układzie pasowym naprzemianległym; kompozycja w czerwieni, bieli, czerni i beżu.

Por. poz. 9–12, 14.

